

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)

z dnia 24 stycznia 2012 r. *

Polityka społeczna — Dyrektywa 2003/88/WE — Artykuł 7 — Prawo do corocznego płatnego urlopu — Warunki nabycia prawa ustanowione w uregulowaniu krajowym — Nieobecność pracownika — Wymiar prawa do urlopu w zależności od charakteru nieobecności — Uregulowanie krajowe sprzeczne z dyrektywą 2003/88 — Rola sądu krajowego

W sprawie C-282/10

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Cour de cassation (Francja) postanowieniem z dnia 2 czerwca 2010 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 7 czerwca 2010 r., w postępowaniu:

Maribel Dominguez

przeciwko

Centre informatique du Centre Ouest Atlantique,

Préfet de la région Centre,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, A. Tizzano, J.N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, i U. Løhmus, prezesi izb, A. Rosas, E. Levits (sprawozdawca), A. Ó Caoimh, L. Bay Larsen, T. von Danwitz i A. Arabadjiev, sędziowie,

rzecznik generalny: V. Trstenjak,

sekretarz: R. Šereš, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 17 maja 2011 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu M. Dominguez przez adwokatów H. Masse-Dessen oraz V. Lokiec,
- w imieniu Centre informatique du Centre Ouest Atlantique przez adwokata D. Célice’a,
- w imieniu rządu francuskiego przez G. de Bergues’a oraz przez A. Czubinski oraz N. Rouam, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu duńskiego przez S. Juula Jørgensena, działającego w charakterze pełnomocnika,

* Język postępowania: francuski.

- w imieniu rządu niderlandzkiego przez C. Wissels oraz M. Noort, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez M. van Beeka oraz M. Van Hoofa, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 8 września 2011 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 7 dyrektywy 2003/88/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 listopada 2003 r. dotyczącej niektórych aspektów organizacji czasu pracy (Dz.U. L 299, s. 9).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między M. Dominguez a jej pracodawcą, Centre informatique du Centre Ouest Atlantique (zwanym dalej „CICOA”), którego przedmiotem jest żądanie przez M. Dominguez umożliwienia jej skorzystania z corocznego płatnego urlopu przysługującego za okres od listopada 2005 r. do stycznia 2007 r., którego nie wykorzystała z uwagi na zwolnienie chorobowe udzielone wskutek wypadku, oraz – subsydiarnie – żądanie wypłaty ekwiwalentu.

Ramy prawne

Uregulowania Unii

- 3 Artykuł 1 dyrektywy 2003/88 stanowi:

„Przedmiot i zakres stosowania

1. Niniejsza dyrektywa ustala minimalne wymagania w dziedzinie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia dla organizacji czasu pracy.

2. Niniejszą dyrektywę stosuje się do:

a) minimalnych okresów [...] corocznego urlopu wypoczynkowego [...].

[...]”.

- 4 Artykuł 7 tej dyrektywy brzmi następująco:

„Coroczny urlop wypoczynkowy

1. Państwa członkowskie przyjmują niezbędne środki w celu zapewnienia, by każdy pracownik był uprawniony do corocznego płatnego urlopu w wymiarze co najmniej czterech tygodni, zgodnie z warunkami uprawniającymi i przysługującymi mu taki urlop, przewidzianymi w ustawodawstwie krajowym i/lub w praktyce krajowej.

2. Minimalnego okresu płatnego corocznego urlopu nie można zastępować finansowym ekwiwalentem, z wyjątkiem zakończenia stosunku pracy”.

- 5 Artykuł 15 dyrektywy stanowi:

„Korzystniejsze przepisy

Niniejsza dyrektywa nie wpływa na prawo państwa członkowskiego do stosowania lub wprowadzenia bardziej korzystnych przepisów ustawowych, wykonawczych lub administracyjnych w odniesieniu do ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników lub na prawo do ułatwiania lub zezwalania na stosowanie układów zbiorowych lub porozumień zawartych między partnerami społecznymi, które są bardziej korzystne dla ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników”.

- 6 Artykuł 17 dyrektywy 2003/88 przewiduje, że państwa członkowskie mogą stosować odstępstwa od niektórych przepisów dyrektywy. W odniesieniu do art. 7 tej dyrektywy nie zostało dozwolone żadne odstępstwo.

Uregulowania krajowe

- 7 Artykuł L. 223-2 akapit pierwszy kodeksu pracy stanowi:

„Pracownikowi, który w roku rozliczeniowym był zatrudniony przez tego samego pracodawcę przez okres równoważny co najmniej miesięcowi rzeczywistego świadczenia pracy, przysługuje prawo do urlopu w wymiarze dwóch i pół dnia roboczego na miesiąc pracy, przy czym pełny wymiar należnego urlopu nie może przekraczać trzydziestu dni roboczych”.

- 8 Zgodnie z art. L. 223-4 kodeksu pracy:

„Dla potrzeb ustalenia wymiaru urlopu na równi z miesiącem rzeczywistego świadczenia pracy traktuje się okresy równoważne czterem tygodniom lub dwudziestu czterem dniom pracy. Okresy płatnego urlopu wypoczynkowego, czas wolny z tytułu odbioru godzin [...], okresy urlopu macierzyńskiego [...], dni wolne uzyskane z tytułu ograniczenia wymiaru czasu pracy oraz nieprzerwane okresy nieprzekraczające roku, w trakcie których wykonanie umowy o pracę zostaje zawieszona w następstwie wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, uznaje się za okresy rzeczywistego świadczenia pracy [...]”.

- 9 Artykuł XIV akapit czwarty przepisów modelowych załączonych do ogólnokrajowego zbiorowego układu pracy pracowników sektora ubezpieczenia społecznego przewiduje:

„Prawo do płatnego urlopu wypoczynkowego nie powstaje w roku, w którym miała miejsce nieobecność z powodu choroby lub długotrwałej choroby skutkująca przerwaniem pracy na okres co najmniej dwunastu następujących po sobie miesięcy [...]. Prawo to powstaje na nowo z chwilą podjęcia pracy, przy czym wymiar należnego urlopu jest ustalany proporcjonalnie do okresu rzeczywistego świadczenia pracy, w odniesieniu do którego nie przyznano jeszcze corocznego urlopu”.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

- 10 Mirabel Dominguez, zatrudniona przez CICOA od 1987 r., jest objęta układem zbiorowym pracy pracowników sektora zabezpieczenia społecznego. W następstwie wypadku w drodze do pracy, który miał miejsce między jej miejscem zamieszkania a miejscem pracy, przebywała na zwolnieniu lekarskim od dnia 3 listopada 2005 r. do dnia 7 stycznia 2007 r.
- 11 Mirabel Dominguez zwróciła się do sądu pracy, a następnie do cour d'appel w Limoges, domagając się otrzymania 22,5 dnia płatnego urlopu wypoczynkowego za ten okres, a subsydiarnie zapłaty ekwiwalentu.

- 12 Sądy te oddaliły żądania pracownicy, w związku z czym M. Dominguez wniosła kasację. Twierdzi ona, że wypadek w drodze do pracy jest wypadkiem przy pracy i podlega tym samym przepisom. I tak na podstawie art. L. 223-4 kodeksu pracy okres zawieszenia jej umowy o pracę będący skutkiem wypadku w drodze do pracy powinien być jej zdaniem, do celów obliczenia okresów corocznego płatnego urlopu, zrównany z czasem rzeczywistego świadczenia pracy.
- 13 Cour de cassation, mając na względzie orzecznictwo Trybunału dotyczące art. 7 dyrektywy 2003/88, wyraził wątpliwości co do zgodności właściwych przepisów krajowych z tym artykułem.
- 14 W tych okolicznościach Cour de cassation postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88[...] należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom lub praktykom krajowym, zgodnie z którymi uprawnienie do corocznego płatnego urlopu jest poddane wymogowi minimum dziesięciu dni (lub miesiąca) rzeczywistego świadczenia pracy w okresie rozliczeniowym?
- 2) W przypadku odpowiedzi twierdzącej – czy art. 7 dyrektywy 2003/88[...] – który nakłada na pracodawcę szczególny obowiązek w zakresie, w jakim ustanawia uprawnienie do płatnego urlopu na rzecz pracownika nieobecnego w pracy ze względów zdrowotnych przez okres co najmniej roku – wymaga, by sąd krajowy rozpoznający spór między jednostkami pominął niezgodny z nim przepis prawa krajowego przewidujący poddanie w tym przypadku powstania uprawnienia do corocznego płatnego urlopu rzeczywistemu świadczeniu pracy przez co najmniej dziesięć dni w okresie rozliczeniowym?
- 3) Ponieważ art. 7 dyrektywy 2003/88[...] nie przeprowadza żadnego rozróżnienia pomiędzy pracownikami nieobecnymi w pracy podczas okresu rozliczeniowego z powodu wypadku przy pracy, choroby zawodowej, wypadku w drodze do pracy lub choroby innej niż zawodowa – czy pracownicy są na podstawie tej dyrektywy uprawnieni do płatnego urlopu w identycznym wymiarze bez względu na przyczynę nieobecności ze względów zdrowotnych, czy też dyrektywę tę należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie temu, by wymiar płatnego urlopu był różny w zależności od przyczyny nieobecności pracownika, jako że prawo krajowe przewiduje w pewnych okolicznościach wymiar corocznego płatnego urlopu wyższy od minimalnego wymiaru czterech tygodni ustanowionego w dyrektywie [2003/88]?”.

W przedmiocie pytania pierwszego

- 15 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom lub praktykom krajowym, zgodnie z którymi uprawnienie do corocznego płatnego urlopu wypoczynkowego jest poddane wymogowi minimalnego okresu dziesięciu dni lub miesiąca rzeczywistego świadczenia pracy w okresie rozliczeniowym.
- 16 W tej kwestii należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem prawo każdego pracownika do corocznego płatnego urlopu należy uważać za zasadę socjalnego prawa Unii o szczególnej wadze, od której nie może być odstępstw i której wprowadzenie w życie przez właściwe władze krajowe może być dokonane tylko w granicach wyraźnie wytyczonych dyrektywą Rady 93/104/WE z dnia 23 listopada 1993 r. dotyczącą niektórych aspektów organizacji czasu pracy (Dz.U. L 307, s. 18), skodyfikowaną następnie dyrektywą 2003/88 (zob. wyroki: z dnia 26 czerwca 2001 r. w sprawie C-173/99 BECTU, Rec. s. I-4881, pkt 43; z dnia 20 stycznia 2009 r. w sprawach połączonych C-350/06 i C-520/06 Schultz-Hoff i in., Zb. Orz. s. I-179, pkt 22; a także z dnia 22 listopada 2011 r. w sprawie C-214/10 KHS, Zb. Orz. s. I-11757, pkt 23).

- 17 I tak dyrektywę 93/104 należy rozumieć w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie temu, by państwa członkowskie jednostronnie ograniczały prawo do corocznego płatnego urlopu wypoczynkowego przysługujące wszystkim pracownikom poprzez wprowadzenie warunku nabycia tego prawa skutkującego wyłączeniem niektórych pracowników z możliwości skorzystania z tego prawa (ww. wyrok w sprawie BECTU, pkt 52).
- 18 Oczywiście państwa członkowskie mogą określać w swoich uregulowaniach krajowych warunki wykonywania i wdrażania prawa do corocznego płatnego urlopu, niemniej nie mogą one poddawać jakimkolwiek warunkom samego powstania tego prawa (zob. ww. wyrok w sprawach połączonych Schultz-Hoff i in., pkt 46).
- 19 Szczegółowe zasady wykonywania i zastosowania niezbędne do wdrożenia przepisów dyrektywy 93/104, skodyfikowanej dyrektywą 2003/88, mogą zawierać pewne rozbieżności dotyczące warunków wykonywania prawa do corocznego płatnego urlopu, jednak dyrektywa ta nie zezwala państwom członkowskim na wyłączenie możliwości samego powstania prawa wyraźnie przyznanego wszystkim pracownikom (ww. wyroki: w sprawie BECTU, pkt 55; w sprawach połączonych Schultz-Hoff i in., pkt 47).
- 20 Ponadto, skoro dyrektywa 2003/88 nie przeprowadza żadnego rozróżnienia pomiędzy pracownikami nieobecnymi w pracy podczas okresu rozliczeniowego ze względu na zwolnienie chorobowe, a pracownikami, którzy rzeczywiście świadczyli pracę we wspomnianym okresie (zob. ww. wyrok w sprawach połączonych Schultz-Hoff i in., pkt 40), wynika stąd, że – jeśli chodzi o pracowników przebywających na prawidłowo udzielonym zwolnieniu chorobowym – prawo do corocznego płatnego urlopu przyznane w dyrektywie wszystkim pracownikom nie może zostać przez państwo członkowskie uzależnione od warunku polegającego na obowiązku rzeczywistego świadczenia pracy w okresie rozliczeniowym ustalonym przez to państwo (ww. wyrok w sprawach połączonych Schultz-Hoff i in., pkt 41).
- 21 Z powyższych rozważań wynika, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom lub praktykom krajowym, zgodnie z którymi uprawnienie do corocznego płatnego urlopu jest poddane wymogowi minimalnego okresu dziesięciu dni lub miesiąca rzeczywistego świadczenia pracy w okresie rozliczeniowym.

W przedmiocie pytania drugiego

- 22 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wykładni art. 7 dyrektywy 2003/88 należy dokonywać w ten sposób, że w sporze między jednostkami należy odstąpić od stosowania przepisu krajowego stanowiącego, że prawo do corocznego płatnego urlopu jest uzależnione od minimalnego okresu rzeczywistego świadczenia pracy w okresie rozliczeniowym, wbrew omawianemu art. 7.
- 23 Na wstępie należy wskazać, że kwestia konieczności niestosowania przepisu krajowego w zakresie, w jakim jest on sprzeczny z prawem Unii, pojawia się dopiero z chwilą, gdy okaże się, że nie jest możliwa żadna wykładnia zgodna tego przepisu.
- 24 W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa wynika, że stosując prawo wewnętrzne, sądy krajowe zobowiązane są tak dalece, jak jest to możliwe, dokonywać jego wykładni w świetle brzmienia i celu rozpatrywanej dyrektywy, by osiągnąć przewidziany w niej rezultat, a zatem dostosować się do art. 288 akapit trzeci TFUE. Wymóg dokonywania wykładni zgodnej prawa krajowego jest bowiem nierozdzielnie związany z systemem traktatu FUE, gdyż zezwala sądom krajowym na zapewnienie, w ramach ich właściwości, pełnej skuteczności prawa Unii przy rozpoznawaniu zawisłych przed nimi sporów (zob. w szczególności wyroki: z dnia 5 października 2004 r. w sprawach połączonych od

C-397/01 do C-403/01 Pfeiffer i in., Zb. Orz. s. I-8835, pkt 114; z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawach połączonych od C-378/07 do C-380/07 Angelidaki i in., Zb. Orz. s. I-3071, pkt 197, 198; z dnia 19 stycznia 2010 r. w sprawie C-555/07 Küçükdeveci, Zb. Orz. s. I-365, pkt 48).

- 25 Oczywiście ta zasada wykładni zgodnej prawa krajowego ma pewne granice. I tak obowiązek odniesienia się przez sąd krajowy do treści dyrektywy przy dokonywaniu wykładni i stosowaniu odpowiednich przepisów prawa krajowego jest ograniczony przez ogólne zasady prawa i nie może służyć jako podstawa dla dokonywania wykładni prawa krajowego *contra legem* (zob. wyrok z dnia 15 kwietnia 2008 r. w sprawie C-268/06 Impact, Zb. Orz. s. I-2483, pkt 100; ww. wyrok w sprawach połączonych Angelidaki i in., pkt 199).
- 26 W sprawie głównej sąd odsyłający uważa, że napotkał na takie ograniczenie. Jego zdaniem nie jest możliwa taka wykładnia art. L. 223-2 akapit pierwszy kodeksu pracy, przewidującego, że prawo do corocznego płatnego urlopu jest uzależnione od rzeczywistego świadczenia pracy przez minimalny okres miesiąca w okresie rozliczeniowym, która byłaby zgodna z art. 7 dyrektywy 2003/88.
- 27 W tej kwestii należy przypomnieć, że zasada wykładni zgodnej wymaga ponadto, by sądy krajowe czyniły wszystko, co leży w zakresie ich kompetencji, uwzględniając wszystkie przepisy prawa krajowego i stosując uznane w porządku krajowym metody wykładni, by zapewnić pełną skuteczność rozpatrywanej dyrektywy i dokonać rozstrzygnięcia zgodnego z realizowanymi przez nią celami (zob. wyrok z dnia 4 lipca 2006 r. w sprawie C-212/04 Adeneler i in., Zb. Orz. s. I-6057, pkt 111; ww. wyrok w sprawach połączonych Angelidaki i in., pkt 200).
- 28 Tymczasem w sprawie głównej art. L. 223-4 kodeksu pracy, w którym uznano, że niektóre okresy nieobecności w pracy zwalniają z wymogu rzeczywistego świadczenia pracy w okresie rozliczeniowym, stanowi integralną część prawa krajowego, które sądy krajowe powinny wziąć pod uwagę.
- 29 Gdyby bowiem sąd krajowy, w celu osiągnięcia pełnej skuteczności art. 7 dyrektywy 2003/88, dokonał wykładni art. L. 223-4 kodeksu pracy w ten sposób, że okres nieobecności z powodu wypadku w drodze do pracy powinien być zrównany z okresem nieobecności z powodu wypadku przy pracy, sąd ten nie napotkałby na ograniczenie wykładni zgodnej art. L. 223-2 kodeksu pracy, wspomniane w pkt 26 niniejszego wyroku.
- 30 W tej kwestii należy uściślić, że art. 7 dyrektywy 2003/88 nie przeprowadza żadnego rozróżnienia pomiędzy pracownikami nieobecnymi w pracy podczas okresu rozliczeniowego ze względu na zwolnienie chorobowe, a pracownikami, którzy rzeczywiście świadczyli pracę we wspomnianym okresie (zob. pkt 20 niniejszego wyroku). Wynika stąd, że prawo do corocznego płatnego urlopu pracownika nieobecnego podczas okresu rozliczeniowego ze względów zdrowotnych nie może być przez państwo członkowskie uzależnione od obowiązku rzeczywistego wykonania pewnej pracy w tym samym okresie. I tak zgodnie z art. 7 dyrektywy 2003/88 nie może zostać naruszone prawo żadnego pracownika do płatnego corocznego urlopu w wymiarze co najmniej 4 tygodni, niezależnie od tego, czy w tym okresie rozliczeniowym przebywał on na zwolnieniu chorobowym w następstwie wypadku w miejscu pracy lub gdzie indziej, czy też w następstwie choroby o jakimkolwiek charakterze lub jakimkolwiek pochodzeniu.
- 31 Z powyższych rozważań wynika, że do sądu krajowego należy – w celu zapewnienia pełnej skuteczności dyrektywy 2003/88 oraz osiągnięcia rozwiązania zgodnego z jej celem – ustalenie, przy uwzględnieniu całości prawa wewnętrznego, w szczególności art. L. 223-4 kodeksu pracy, a także przy wykorzystaniu uznanych w tym prawie metod wykładni, czy możliwe jest dokonanie przezeń takiej interpretacji tego prawa, która pozwoli na zrównanie nieobecności pracownika z powodu wypadku w drodze do pracy z jedną z sytuacji wymienionych we wskazanym artykule kodeksu pracy.

- 32 Na wypadek, gdyby taka wykładnia nie była możliwa, należy zbadać, czy art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88 jest bezpośrednio skuteczny, a jeżeli tak, czy M. Dominguez może powoływać się na niego przeciwko pozwanym w sprawie głównej, w szczególności przeciwko swemu pracodawcy, tj. CICOA, przy uwzględnieniu statusu prawnego tych pozwanych.
- 33 W tym względzie z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że we wszystkich wypadkach, w których pojawiają się przepisy danej dyrektywy, z punktu widzenia ich treści bezwarunkowe i wystarczająco precyzyjne, podmioty prywatne mogą powoływać się na nie przed sądem krajowym przeciwko państwu, jeśli to państwo nie transponowało dyrektywy do prawa krajowego w wyznaczonym terminie lub jeśli dokonało niewłaściwej transpozycji (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawach połączonych Pfeiffer i in., pkt 103 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 34 Artykuł 7 dyrektywy 2003/88 spełnia te kryteria z uwagi na to, że nakłada on na państwa członkowskie w jednoznaczny sposób wyraźny obowiązek osiągnięcia określonego rezultatu, który nie jest obwarowany żadnym warunkiem co do stosowania wyrażonej w nim zasady, dotyczącej spowodowania, by każdy pracownik korzystał w płatnego corocznego urlopu w wymiarze co najmniej czterech tygodni.
- 35 Nawet jeśli art. 7 dyrektywy 2003/88 pozostawia państwom członkowskim pewien zakres uznania, gdy ustanawiają one warunki uprawniające do płatnego corocznego urlopu i warunki przyznawania go, ta okoliczność nie ma wpływu na precyzyjny i bezwarunkowy charakter tego artykułu. Należy w tym względzie zauważyć, że art. 7 dyrektywy 2003/88 nie należy do tych przepisów dyrektywy, od których dopuszczalne są odstępstwa zgodnie z jej art. 17. Jest zatem możliwe określenie minimalnej ochrony, która w każdym razie musi być zapewniona przez państwa członkowskie na podstawie tegoż art. 7 (zob. analogicznie ww. wyrok w sprawach połączonych Pfeiffer i in., pkt 105).
- 36 Skoro art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88 spełnia przesłanki wymagane do uznania go za bezpośrednio skuteczny, należy ponadto stwierdzić, że CICOA, tj. jeden z pozwanych w sprawie głównej, będący pracodawcą M. Dominguez, jest podmiotem działającym w dziedzinie zabezpieczenia społecznego.
- 37 Z pewnością prawdą jest, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dyrektywa nie może sama z siebie tworzyć obowiązków po stronie jednostki i nie można zatem powoływać się na dyrektywę jako taką przeciwko jednostce (zob. w szczególności wyroki: z dnia 14 lipca 1994 r. w sprawie C-91/92 Faccini Dori, Rec. s. I-3325, pkt 20; z dnia 7 marca 1996 r. w sprawie C-192/94 El Corte Inglés, Rec. s. I-1281, pkt 15; ww. wyroki: w sprawach połączonych Pfeiffer i in., pkt 108; w sprawie Küçükdeveci, pkt 46).
- 38 Należy jednak przypomnieć, że gdy podmioty prawa mogą powoływać się na dyrektywę nie względem jednostki, lecz względem państwa, to mogą to czynić niezależnie od charakteru, w jakim państwo występuje – pracodawcy czy też organu władzy publicznej. W obu wypadkach należy bowiem unikać sytuacji, w której państwo mogłoby odnieść korzyść z naruszenia prawa Unii (zob. w szczególności wyroki: z dnia 26 lutego 1986 r. w sprawie 152/84 Marshall, Rec. s. 723, pkt 49; z dnia 12 lipca 1990 r. w sprawie C-188/89 Foster i in., Rec. s. I-3313, pkt 17; z dnia 14 września 2000 r. w sprawie C-343/98 Collino i Chiappero, Rec. s. I-6659, pkt 22).
- 39 I tak wśród podmiotów, przeciwko którym dopuszczalne jest powołanie się na dyrektywę, która może być bezpośrednio skuteczna, figuruje również podmiot, któremu – niezależnie od jego formy prawnej – na podstawie aktu władzy publicznej i pod jej kontrolą powierzono wykonywanie usług użyteczności publicznej i który w tym celu dysponuje uprawnieniami wykraczającymi poza normy obowiązujące w stosunkach między jednostkami (zob. w szczególności ww. wyroki: w sprawie Foster i in., pkt 20; w sprawie Collino i Chiappero, pkt 23; wyrok z dnia 19 kwietnia 2007 r. w sprawie C-356/05 Farrell, Zb. Orz. s. I-3067, pkt 40).
- 40 Do sądu krajowego należy ustalenie, czy na art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88 można powołać się przeciwko CICOA.

- 41 Jeżeli odpowiedź na to pytanie będzie twierdząca, to art. 7 dyrektywy 2003/88 – który spełnia przesłanki bezpośredniej skuteczności – będzie skutkował koniecznością odstąpienia przez sąd krajowy od każdego przepisu, który byłby z nim sprzeczny.
- 42 Jeżeli odpowiedź na to pytanie będzie przecząca, należy przypomnieć, że nawet jasny, precyzyjny i bezwarunkowy przepis dyrektywy mający na celu przyznanie jednostkom praw lub nałożenie na nie obowiązków nie może być jako taki stosowany w ramach sporu zawisłego wyłącznie pomiędzy jednostkami (zob. ww. wyrok w sprawach połączonych Pfeiffer i in., pkt 109).
- 43 W takiej sytuacji strona poszkodowana w wyniku niezgodności prawa krajowego z prawem Unii będzie jednak mogła, w celu ewentualnego uzyskania naprawienia poniesionej szkody, powołać się na orzecznictwo zapoczątkowane wyrokiem z dnia 19 listopada 1991 r. w sprawach połączonych C-6/90 i C-9/90 Francovich i in., Rec. s. I-5357.
- 44 W konsekwencji na pytanie drugie należy udzielić następującej odpowiedzi:
- do sądu krajowego należy – w celu zapewnienia pełnej skuteczności art. 7 dyrektywy 2003/88 oraz osiągnięcia rozwiązania zgodnego z jej celem – ustalenie, przy uwzględnieniu całości prawa wewnętrznego, w szczególności art. L. 223-4 kodeksu pracy, a także przy wykorzystaniu uznanych w tym prawie metod wykładni, czy możliwe jest dokonanie przezeń takiej interpretacji tego prawa, która pozwoli na zrównanie nieobecności pracownika z powodu wypadku w drodze do pracy z jedną z sytuacji wymienionych we wskazanym artykule kodeksu pracy;
 - jeżeli taka interpretacja nie będzie możliwa, do sądu krajowego należeć będzie ustalenie, czy – w świetle statusu prawnego pozwanych w sprawie głównej – możliwe jest powołanie się przeciwko nim na bezpośrednią skuteczność art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88;
 - jeżeli osiągnięcie przez sąd krajowy rezultatu przewidzianego w art. 7 dyrektywy 2003/88 nie będzie możliwe, strona poszkodowana w wyniku niezgodności prawa krajowego z prawem Unii będzie jednak mogła, w celu ewentualnego uzyskania naprawienia poniesionej szkody, powołać się na ww. wyrok w sprawach połączonych Francovich i in.

W przedmiocie pytania trzeciego

- 45 Poprzez pytanie trzecie sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wykładni art. 7 dyrektywy 2003/88 należy dokonywać w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie istnieniu uregulowania krajowego, które przewiduje, że w zależności od tego, jaka jest przyczyna nieobecności pracownika przebywającego na zwolnieniu chorobowym, wymiar płatnego urlopu corocznego może być dłuższy niż cztery tygodnie gwarantowane w dyrektywie lub równy temu okresowi.
- 46 W tej kwestii należy przypomnieć, jak stwierdzono w pkt 30 niniejszego wyroku, że art. 7 dyrektywy 2003/88 nie przeprowadza żadnego rozróżnienia w zależności od przyczyny nieobecności pracowników przebywających na prawidłowo udzielonym zwolnieniu chorobowym i że każdy pracownik, niezależnie od tego, czy znalazł się na zwolnieniu chorobowym w następstwie wypadku w miejscu pracy lub gdzie indziej, czy też w następstwie choroby o jakimkolwiek charakterze lub jakimkolwiek pochodzeniu, ma prawo do corocznego płatnego urlopu w wymiarze co najmniej czterech tygodni.
- 47 Jak jednak wskazują rzecznik generalna w pkt 178 opinii oraz Komisja Europejska w uwagach na piśmie, stwierdzenie zawarte w punkcie poprzedzającym nie oznacza jednak, że dyrektywa 2003/88 stoi na przeszkodzie istnieniu przepisów krajowych przewidujących prawo do corocznego płatnego urlopu w wymiarze wyższym niż cztery tygodnie, udzielanego zgodnie z warunkami uprawniającymi i przyznającymi mu taki urlop, ustalonymi w prawie krajowym.

- 48 Z brzmienia art. 1 ust. 1 i art. 1 ust. 2 lit. a), art. 7 ust. 1 oraz art. 15 dyrektywy 2003/88 wprost bowiem wynika, że jej przedmiot jest ograniczony do ustalenia minimalnych wymagań w zakresie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w odniesieniu do organizacji czasu pracy i nie narusza uprawnienia państw do stosowania przepisów krajowych bardziej sprzyjających ochronie pracowników.
- 49 I tak państwa członkowskie mogą ustanowić, że prawo do corocznego płatnego urlopu różni się w zależności od przyczyny nieobecności pracownika ze względów zdrowotnych, pod warunkiem że prawo to pozostanie równe minimalnemu okresowi przewidzianemu w art. 7 tej dyrektywy lub go przewyższy.
- 50 Z powyższych rozważań wynika, że wykładni art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88 należy dokonywać w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie istnieniu przepisu krajowego przewidującego, w zależności od przyczyny nieobecności pracownika przebywającego na zwolnieniu chorobowym, wymiar urlopu przewyższający minimalny okres czterech tygodni gwarantowany dyrektywą lub równy temu okresowi.

W przedmiocie kosztów

- 51 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Artykuł 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 listopada 2003 r. dotyczącej niektórych aspektów organizacji czasu pracy należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom lub praktykom krajowym, zgodnie z którymi uprawnienie do corocznego płatnego urlopu jest poddane wymogowi minimalnego okresu dziesięciu dni lub miesiąca rzeczywistego świadczenia pracy w okresie rozliczeniowym.**
- 2) **Do sądu krajowego należy – w celu zapewnienia pełnej skuteczności art. 7 dyrektywy 2003/88 oraz osiągnięcia rozwiązania zgodnego z jej celem – ustalenie, przy uwzględnieniu całości prawa wewnętrznego, w szczególności art. L. 223-4 kodeksu pracy, a także przy wykorzystaniu uznanych w tym prawie metod wykładni, czy możliwe jest dokonanie przezeń takiej interpretacji tego prawa, która pozwoli na zrównanie nieobecności pracownika z powodu wypadku w drodze do pracy z jedną z sytuacji wymienionych we wskazanym artykule kodeksu pracy.**

Jeżeli taka interpretacja nie będzie możliwa, do sądu krajowego należeć będzie ustalenie, czy – w świetle statusu prawnego pozwanych w sprawie głównej – możliwe jest powołanie się przeciwko nim na bezpośrednią skuteczność art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88.

Jeżeli osiągnięcie przez sąd krajowy rezultatu przewidzianego w art. 7 dyrektywy 2003/88 nie będzie możliwe, strona poszkodowana w wyniku niezgodności prawa krajowego z prawem Unii będzie jednak mogła, w celu ewentualnego uzyskania naprawienia poniesionej szkody, powołać się na wyrok z dnia 19 listopada 1991 r. w sprawach połączonych C-6/90 i C-9/90 Francovich i in.

- 3) **Wykładni art. 7 ust. 1 dyrektywy 2003/88 należy dokonywać w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie istnieniu przepisu krajowego przewidującego, w zależności od przyczyny nieobecności pracownika przebywającego na zwolnieniu chorobowym, wymiar urlopu przewyższający minimalny okres czterech tygodni gwarantowany dyrektywą lub równy temu okresowi.**

Podpisy